

**Олександр Павлович Карпинський –
меценат, благодійник, просвітитель**

Коли мова заходить про меценатів, благодійників, на думку, насамперед, спадають або високопосадовці на кшталт гетьмана Мазепи, або нащадки славетних козацьких родів – Полуботки, Лизогуби, Дуніни-Борковські, Милорадовичі, або ж мільйонери-підприємці, що збагатили в капіталістичному ХІХ ст. Разом з тим і серед українців, що не обіймали високих посад, не належали до елітних фамілій і не мали надійних фінансових тилів, були гідні поваги постаті, які всі свої небагаті статки витрачали на благородні справи. Серед таких – Олександр Павлович Карпинський, один із засновників Чернігівської міської бібліотеки (тепер – обласна універсальна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка), перший директор Чернігівського міського банку, голова губернської земської управи протягом семи (з перервою) років, зрештою – почесний громадянин міста Чернігова. Але при цьому, на жаль, О.П. Карпинський практично невідомий широкому загалу істориків, свідчення про нього вкрай обмежені та уривчасті. А його єдина відома фотографія надрукована в такому специфічному виданні, як “Банківський вісник”.

Генеалогічне дерево Карпинських, представлене в родовідній книзі Г. Милорадовича¹, має чотири різні гілки, на одній з яких можна знайти скупі інформації про родину Олександра Павловича². Його дід – титулярний радник Іван Васильович – займав посаду чернігівського стряпчого, про батька – Павла Івановича – вказано тільки рік народження: 1810-й. Сам О.П. Карпинський (“лекарь, титулярный советник, был председателем Черниговской губернской земской управы”) народився в 1835 р. Названі діти Олександра Павловича: Олександр (1869 року народження), Григорій (1871) та Надія (1867)³.

Між тим, корені О.П. Карпинського знаходяться в селі Петрушині, що за 20 кілометрів на північ від Чернігова. Він походить зі старшинського козацького роду Карпенків, засновник якого – петрушинський козак Селівон Карпенко – вперше згадується в 1715 р. Вірогідно, прадідом Олександра Павловича був Василь Петрович Карпенко – писар Ройської сотні Чернігівського полку (1777), хорунжий сотенний (1782), пізніше – корнет. Можливо, саме його стараннями Карпенки здобули дворянство, задля чого надали прізвищу російське звучання: Карпинські⁴. Поступово представники роду залишали родовий маєток у Петрушині і переїздили до губернського центру, обіймаючи різні чиновницькі посади.

Павло Іванович Карпинський (1810–1850) мешкав, напевно, в Чернігові, хоча й опікувався маєтком. В усякому разі, зв’язки Карпинських з рідним селом ніколи не переривалися. Помер Павло Іванович доволі молодим. Дружина Анна Іванівна (1812–1880) самотужки виховувала Олександра та малолітню дочку Юлію (народилась в 1850 р.; пізніше вийшла заміж за одного з петрушинських багатіїв – дворянина Шихуцького).

У спадок О.П. Карпинському дістались 3 кріпаки та 17 десятин землі. Втім, Олександр Павлович відзначався яскраво вираженими ліберально-демократичними поглядами. В Петрушині й сьогодні пам’ятають доброго “поміщика Карпинського”, який відпустив своїх селян на волю без викупу і настільки переймався долями петрушинців, що організував у селі міністерську школу. Записи в метричних книгах по селу Петрушину дозволяють підтвердити свідчення старожилів про надання свободи кріпакам – братам Іову, Никанору та Михайлу Євстафійовичам Гришаєнкам⁵. А історія з відкриттям одного з перших у Чернігівському повіті двокласного зразкового міністерського училища у Петрушині (1875 р.) вражає своїм

певного роду авантюризмом у кращому значенні цього слова. Здається, тільки завдяки беззаперечному авторитету серед селян О.П. Карпинський зумів надихнути людей на велику справу – побудову і утримання престижного, як для такого доволі глухого села, навчального закладу. А потім потужно лобював цю ідею на всіх рівнях і кілька років, коли школа на перших порах не мала сталого приміщення і балансувала на межі закриття, відчайдушно відстоював її існування у затишному листуванні з Київським навчальним округом⁶. Не викликає сумнівів, що з відкриттям школи Карпинський пов'язував покращення становища простих селян, саме в освіті вбачав шлях до забезпечення духовних потреб народу.

А в 1873 р. Олександр Павлович організував у тому ж таки Петрушині перше в повіті “Петрушинско-Черторејское ссудо-сберегательное товарищество”. Втім, цей експеримент був не надто вдалим, діяльність товариства незабаром завмерла і в 1890 р. воно припинило існування⁷.

Тим часом, після проведення земської реформи Карпинського обирають гласним Чернігівського повітового земства, а вже наприкінці 1866 р. – головою губернської земської управи⁸. Олександр Павлович старався максимально сприяти підвищенню життєвого рівня населення, постійно виступав на земських зібраннях з питань освіти, медицини, народних кредитів тощо.

1 листопада 1870 р. Карпинський добровільно склав повноваження голови земської управи “в виду заявлення председателя собрания, объявившего незаконными и неподлежащими обсуждению два предложения, внесенные в собрание управою”, принципово відхиливши всі прохання колег не залишати посаду. В 1874 р. О.П. Карпинського вдруге обрали головою губернської земської управи⁹.

Як зазначає Л.В. Студьонова, Олександр Павлович “очолював лівий напрямок в діяльності земства. Вступав у конфлікт з чернігівськими губернаторами. Мав добре серце. Всім допомагав. Хоча одержував велику платню, перебував у постійних боргах. Дав гроші на відкриття громадської бібліотеки”¹⁰.

Чернігівська бібліотека ім. В.Г. Короленка була заснована на пожертвуванні коштів і існувала як громадська. “Основні пожертвування на утримання її та придбання книжок йшли від членів правління-засновників: Червинського, Карпинського, родин Ліндфорсів, Русових, Милорадовичів, Лизогубів”¹¹.

19 лютого 1875 р. у приміщенні міської думи був відкритий Чернігівський міський громадський банк, першим директором якого став Олександр Павлович Карпинський. Саме він взяв на себе клопіт по організації установи. “Віддаючи новій справі весь вільний час, Карпинський не одержував заробітної плати протягом першого року зовсім, а у наступні – більшу частину її передавав на освітянські потреби. Коли у 1880 році О.П. Карпинський залишив посаду директора, то на відзнаку заслуг йому було присвоєно звання почесного громадянина Чернігова”¹².

Останні роки життя Олександра Павловича характеризуються надзвичайною активністю в громадському житті. Очевидно, це пов'язане зі смертю дружини Олени Василівни (1841–1873) та старшого сина Павла (1865–1874)¹³. Переживши сімейну трагедію, О.П. Карпинський цілковито зосередився на суспільній діяльності. Коли у 1875 р. чернігівське земство влаштувало учительські курси, він був одним із головних ініціаторів такого кроку. А потім за власний рахунок утримував стипендіатів Чернігівської земської учительської семінарії¹⁴.

Вболіває Карпинський за долю практично забороненої на той час української мови¹⁵. У 1870 р. губернське земське зібрання виносить йому подяку “за ходатайство его пред особой комиссией, состоявшей под предводительством государя наследника, о выдаче пособия голодавшему населению северных уездов Черниговской губернии”¹⁶, а в 1871 р.

– “привести бурно обнароду и (двзгним Судом –

Г.С.)

по возложенному на них уполномочию – ходатайствовать об уклонении Либаво-Роменской жемидринаф”¹⁷.

*Олександр Павлович
Карпинський.*

15 сян 1878 р Олар Павлн “вс предложение о назначении единовременного пособия, в рдце 1000 рублей, уроженцам Черниговской губернии, всиылаощ имяныш ижжвккжг Киева”, яке буюаржесвсм¹⁸.

А ще – маловідомі для нас зв'язки із Сосницьким повітом. У Сосниці він долучився до відкриття повітової бібліотеки, від Сосниці в 1870-і рр. обирався до губернського земства, родом із Сосниці були й стипендіати Карпинського в учительській семінарії. Зрештою, саме в Сосниці збереглась єдина відома нам фотографія Карпинського. Чим пояснити туудСосинни ? Можемо лише припустити, що в Сосницькому повіті народились мати або дружина Олександра Павловича, а можливо саме там проходила його лікарська практика, про яку також майже нічого не відомо.

П омр О.П. Карпинський на початку 1880-х. Його нащадки залишили Петрушин, а чернігівські сліди швидко загубились. Та добра пам'ять про цю чудову людину живе й сьогодні. Наприкінці 2004 р ОларП авлнвонмзєягоскромансаП фрш ина¹⁹, а в 2010 р планується широко відзначити 175-річчя від дня народження О.П. Карпинско

¹ М ирщин Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. – Спб., 1901. – Т. 2. – Ч. III – С. 122–123.
² Щ еоданствав “М арщийм родовиє” В М ояшко(тм 2), але вона не має жодного дош ендОларП авлн Тай см М ояшый авн “Сущ сьмнорудэю имени, но совершенно иного происхождения”.
³ М ирщин Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. – Т. 2. – Ч. III – С. 122–123.
⁴ Олександр Павлович Карпинський і село Петрушин / Підготував Горобець С. – Чернігів, 2004. – С. 8–18.
⁵ Там ою – С. 17–18.
⁶ Центральний державний історичний архів України в м. Київ. – Ф. 707. – Оп 225. – Спр. 119.
⁷ ОларП авлнК ринийсоП фрш ин – С. 24–29.
⁸ Х омий А.И. Свод постановлений Черниговского губернского земского собрания. 1865–1882 гг. – Одесса, 1884.
⁹ Там ою
¹⁰ Судова Л.В. Духовна скарбниця краю (1877–2002). – Вип. 1. – Чернігів, 2002. – С. 4, 7.
¹¹ Сіра І. Роль меценатства та благодійництва у становленні бібліотеки // Сіверянський літопис. – 1998. – № 3. – С. 119.
¹² Банківський вісник. – 2001. – № 2. – С. 14.
¹³ ОбщовП фрш ині
¹⁴ Русанов Ю. Чернігівська громада в громадському русі XIX – початку XX ст. в Україні // Сіверянський ліс – 1995. – № 3. – С. 61–62.
¹⁵ Сайко Г. На терені українства // Сіверянський літопис. – 1999. – № 3. – С. 156.
¹⁶ Х омий А.И. Свод постановлений Черниговского губернского земского собрания. 1865–1882 гг. – Одесса, 1884.
¹⁷ Там ою
¹⁸ Там ою
¹⁹ Горобець С. Почесні громадяни села Петрушина. – Чернігів, 2004. – 28 с